

NAZARIO OLEAGA EUSKALTZAIN ZENAREN OROIMENEZ

Bilbo, 1984-VII-27

Juan Gorostiaga

Euskaltzainok eta adiskideok. Gehienok adiskideak gara. Pozgarria da Euskaltzaindiarentzat lenen aldiz etxebarri edo egoitza barri honetan sartzea, eta bertan jarlekua hartzea. Pozgarria eta samurra, Nazario Oleaga euskaltzain kide zanaren oroimen hau egiteko. Holan gure euskaltzain zaharren asmoak eta lanak aurrera doakez betiko bakean. Ilargi zaharra barri bezala; zaharra eta barri, barri eta zaharra. Hirurogei eta bost urtetxo honeitan, 1918an, hau da, Oñatiko Batzarrean Euskaltzaindia sortu zanetik euskerak eta euskaltasunak ilunaldi eta hutsaldi, gure partetik be, haundiak ikusi ditu.

Don Zirilo Arzubiagak, Zornotzako *jaungoikozalea* aldizkariaren eragile, Paris edo Londresen egon zanean, hauxe idatzi eban (*Anaia*-n, Parisen, eusko apaizek ataratzen eben aldizkarian):

“Gure eusko ikastolak itxita dagoz, gerra denporan, hau da sartadarik aundiena. Urte askoren buruan, gau eta egun, askotariko lanez idatzitako euskal idazti ederrak, suak iruntsi ditu; bai, *jaungoikozale* bazkuneko abade ixil eta apalak, ogei eta bost urte onetan, argitaldu ditu idazti mamitsuak, gure Erriaren kristautasuna biziago eta beroagotzeko ziran idazlanak; hau arrigarrria. Kristoren izena ao miinean darabilenak, sutan ondatu ditue. Etxean, kalean, elizan bertan euskeraz mintzatzea eragotzia...”.

Baina gu etorri gara bakean bizitzeko eta jakin behar dugu zer pasatu zan. Gaur etorri gara euskaltzain zanaren gorespena egiteko. Gure artean, beraren andra alarguna, Nazarioren alarguna, asmoz behintzat hemen dago, eta beste etxeakoak: anaiak, semeak...; batez be Jesus, gure lagun urgazlea. Horregatik ba, euroi guztioi, gure besarkada maitekorra.

Euskalduna zan, Nazario, euskaltzalea. Eztakit idazlaria ete zan, eta mintzalaria edo hablista ete zan; Baina ondo egiten eban. Euskalaria zan. Beti galdetzen ibiltzen zan euskera zaharra zelakoa zan Donostiara joaten ginean: hau zer da? Zeanuri, zer da? Oleaga, zer da? Zein izen da hau? Beti galdezka. Ez zan ibiltzen txantxetan. Eta euskaltzaina. Ganera legegizona eta Euskal Herriko edesti edo historian, jakitun. Eta, batez be, langile sutsua. Inor baino zadorlari edo idazkari kargua hartzeko hain egoki, nire ustez.

Beraren zadorlari liburu edo aktetan dago berak idatzita geure Euskaltzaindiaren edestia: 1941-1961 bitartean. Zenbakiok dira etorkizuneko euskerarenak. Baina edesti bizia, ez motela, sakona. A. Luis Villasantek esan deusku Euskaltzaindia zelan ibiltzen zan lehen. Aurrera ba, goazen aurrera. Nahiz euskaraz nahiz erdaraz, ulertuko garala, uste dot.

Nazario Oleaga, Bilbon jaio zan, Uztailean, orain ehun urte; orain ospatzen dogu beraren mendeurrena. Erronda kalean jaio zan. Hogei urte lehenago Unamuno kale bertan jaio zan. Hemen jaio eta hemen hil zan. Lehenengo ikasketak Eskolapioetan egin ebazan, eta gero Deustuan. Eta 1905ean, Lizentziatua zan: “Licenciado por la Universidad de Salamanca”.

Eta beraren bufeta edo, hemen Bilbon, ipini eban. Baina Zeanurin –Arratiko herritxu bat– “ejerció el cargo de Secretario”, 1925arte. Baita aukeratu eben: “Vicedecano, en funciones de Decano de Colegio de Abogados de Bilbao”.

“Las manifestaciones Culturales de Nuestro Pueblo, tuvieron más que atisbos ya en el siglo pasado, aunque muchas veces también en Vizcaya y en otras partes se escribió poco en euskera, y aún se perseguía. En Getxo, mi pueblo, aquellos representantes de los pueblos, porque no sabían euskera no fueron admitidos, fueron rechazados. Y patrocinado, en el primer Congreso de Estudios Vascos, por las cuatro Diputaciones y por los tres Obispos de las diócesis de Vitoria, Pamplona y Baiona, en la Universidad de Oñate, en 1918, el Rey Alfonso XIII, inauguró Euskaltzaindia”.

Lehenengo urteetan, Euskaltzaindia, ederto joan zan, argi, mardultsu; gerra denporan, dena hondatu zan, Zirilo Arzubiagak gorago esan dauanez. Baina gero, berriro, hartu eban bizia, eta orain arte. Jaungoikoari eskerrak, ondo bizi da. Ondo bizi da, nire ustez, holako gizonak, holako jakintsuak ikusi... holako bihotza ikusita... hau ederto doa... baina etorkizuna zelakoa izango dan eztakigu. Beti gabiz pentsetan zer izango dan... eztakigu. Oraingoa, hau da. Lehen Euskal Herri –Euskadi– bakarra zan. Orain, nire ustez, bi etnia edo lau subetnia dira.

Orain, Euskaltzaindian, 24 bazkide; lehen, hasieran, lau; gero hamabi... apurka apurka joan da zabaltzen, mardultzen. Baina, 1919an, Nazario Oleaga, urgazle aukeratu eben. Eta, 1948an ‘elegido por la Comisión de Juristas para el estudio de ordenación del Derecho Civil de Vizcaya, y también fue miembro de la Junta de Cultura de Vizcaya’. Publicó en euskera el libro de Gregorio Mugica: *Zurtasun gogoa*.

1961ean, hil zan eta gure *Herria* aldizkariak hau ekarri eban:

“Mugaz handitik hona, Nazario Oleaga, Euskaltzaindiko Sekretarioa, hil da”;

Argi eta garbi esan eban.

Urgazle egin ebanean, *Erizkizundi Irukoitza* delakoan; gero R. M.ª de Azkuek gipuzkera osotua esaten eutsonea, euskeraren batasunean sartu zan.

Gero, 1931.ean, Bilbon ‘La Junta de Gobierno de euskerazaleak. Bizkai-koa’ egin zan, eta Nazario Oleaga, Lehendakari edo Buru aukeratu eben. Halan ba, euskeraren zahartasuna, euskeraren batasuna, euskerazko etimologiak, bertsolarien txapelketetan eta abarrean sartu zan. Langile sutsua zan, baina beraren lana itzi barik. Holan ba, gure edesti edo forua sakondu eban.

1941.ean Zadorlari edo Idazkari egin eben. Horrela hil arte. 1957an, R. M. de Azkue jaunaren omenez, hitzaldia egin eban.

Liburutegi eder bat itzi deusku. Liburutegi sakona, mamitsua. Berton gauza asko baliotsuak dira: “biblioteca rica y variada”.

Aita Intzak, artikulu batean, hau diño: “Euskaltzaindiko neure leenbizi-koa laguna izan zen Nazario Oleaga. Nazario fue, desde el principio, de los urgazles que acudieron a las reuniones de Bilbao con más asiduidad. Un gran entusiasta de la Academia ya que acudía a las reuniones”.

Aurreragotik, beti gurekin izaten zan Nazario Oleaga jauna. Asi, dicho con amor y con admiración.

Eta orain beraren bizitza sakon edo intimora pasatuko gara. Zer zan barnean? Gizon jatorra, ederra. Txikia zanean —txikitan berak esaten eban— makaltsua zala. Eta amak sendagilearengana eroan ebal. Sendagileak: fruta asko jan behar ditu honek.

– Amak: eta dirua nun dau horretarako?

– Medikiak: ba daukazue. Hau gizon haundia izango da.

Gu Donostiara joaten ginenean, hilean behin edo, bidean ez ginan ixilik joaten. Resurrección M.ª de Azkue be berbatsua zan eta beti gai bat. Orduan Ormaetxea eta ni urgazleak izan ginan.

Bazkaltzean, Hotel Arana edo Aritz hotelean, limoia ekarten eben arrainegaz. Eta hau, zertarako da? “Arraina ona eta freskue ba da, ez dogu horren beharrik”.

Beraren buruaz kezkatu rik ibiltzen zan. Niri esaten eustan:

– Oleaga, zer da?

– Nik: Oleaga, apellidu edo abizen edo deitura bat da. Euskal Herrian eta baita kanpoan be.

Bernard Diaz de Castillok Amerikako historia bat idatzi eban, eta han hau diño:

“Fulano de tal, el Olea; Olea, natural de Medina de Campo”.

Eta Santanderen be, Reinosan, herritxo bat dago: Olea.

Hori euskera da, nire ustez. Olea, Oleaga, Ola... zer esan nahi dabe?

Nik behin esan neban **Euskera** agerkarian: “Ola = aula, aula de los pastores” (Vulgar “ola”).

Gero artzainek itzi ebezan ardiak eta burdinaz hasi ziran. Burdina ebagiten... errementariak ziran. Eta horregatik, Zuberoan gaur egun 'rural edo pastoral' adierazi nahi dau. Baina gure artean, Bizkaian eta Araban, 'ferreria' esan nahi dau.

'Oleaga': Olea-ga: 'el olea': Olea + a.

Bizkaian: Bizkaian: ga: artikulua. 'Balenziaga': Valencia + aga: 'el Valencia' = Valencia-tik etorri zan bat; 'el francés, la Francisca, el Francisco'... antzera. 'El' sartzen dabe leku batzutan. Gandiaga < el Gandia. Bediaga "el Bedia".

Ansola 'la ferrería de Anso': *Anso* izen germaniko bat: anso, antso... Anselmo... sancius, Santxo, Santso... Ansoleaga: Anso + 'el' Oleaga... el apellido 'el Olea'.

Hemen, Bilbon: Colón de Larreategi: 'tegi 'local, sitio'...' el sitio donde vive un tal 'Larrea', el apellido 'Larrea'.

Novia de Salcedo: bi abizen edo deitura batu egin ziran: 'fulano Novia'... eta beronen andrea edo emaztea 'M.ª de Salcedo'. Gero euskaraz: 'Zugasti Novia'.

Usparitxa auspo + arotzaga.

Zeanurin, 'Vitoria' = 'Bitturi' esaten zala adierazten euskun Nazariok. Gero, ba, 'Zeanuri', 'Bitturi' = analogiatik.

Zeanuri = Villacián, Izauri-eta = Villahizan, Herramelliri = Villaramiel eta, etc.

Gaztelugatx: 'San Juan de la Peña del Castillo': 'el Castillo empinado'. Berau, Iturriak be badakar. Baina ezta holan. Aragoian, Monastegi bat egoan. Gero, el rey Sancho edo beste batek Bizkaira ekarri eban; 'La ermita de San Juan de la Peña del Castillo' = Gaztelu-atx.

Ozaeta: 'Frias'; Marieta: 'Marias'.

Erronkarin: Idogoras = Irigarai...

Azkuek bere hiztegian: "*abaxl*": apaches: Los Apaches de Paris.

Bizkaian: ikusiko dot; Iparraldean: ikusiren dut... forma del futuro: "he de ver" "-ren" sufijo por persona... nork dauka arrazoia?

Nazario Oleagak perritxekoak asko maite zituen, perritxekero haundia zan. Zeanurin egon zanean, mendi eta pinadietan ibiliz, 25 mota ezagutu zituen. Nazariok bi perritxeko mota edo barri Katalunia'tik ekarri ebazan.

Nazario Oleaga sekretarioa zan. Eta sekretario berbak zer esan gura dau? Las funciones del secretario: redactar y certificar las actas. Extender y firmar los documentos que escriba la sociedad, la Academia. Llevar la corres-

pondencia y los documentos de ella. Presentar cada año y leer en sesión pública una memoria de resultados.

Guztiau, Oleagak pozik eta ederto bete eban.

Guztiori eskerrik asko. Guztiontzat besarkada bat eta baita Nazarioen etxe koentzat be.

Orain Jesus Oleagak —gure Jesusek— dauka azken hitza. Berak emon deiela. Eskerrik asko.